Mereu în actualitate: Arcul de Triumf

DOINA CONSTANTINESCU

Unirea tuturor românilor a fost năzuința de veacuri a poporului nostru, speranță împlinită prin jertfă de sînge la început de secol XX.

Desăvîrșirea unității naționale, în 1918, marchează o nouă etapă și în dezvoltarea orașului București. Creșterea suprafeței teritoriului național, ca și a populației creează noi valențe dezvoltării capitalei, investind-o cu un volum sporit de prerogative și răspunderi. Crește substanțial numărul instituțiilor, factorul politic îmbinîndu-se armonios cu factorul economic, astfel încît, între 1918 și 1936, asistăm la o adevărată explozie urbană: suprafața crește de la 5 600 la 7 800 ha, permițînd sporirea populației de la 383 000 locuitori în 1918, la 787 000 locuitori, în 1936.

Este firesc ca, în asemenea situație, în orașul București să se construiască mult. În „Istoria Bucureștilor", istoricul Constantin C. Giurescu exclamă: „se construiește pe capete, atît de particulari, cît și de instituțiile de stat. Se construiește atît înainte de 1929, în epoca prosperității, cînd prețurile cresc continuu, cifra de afaceri sporește și capitalurile investite se amortizează relativ repede, cît și după 1929, adică după izbucnirea crizei... Capitalurile se investesc în clădiri..."[1].

Cele 29 518 clădiri ridicate în Bucureștii anilor 1920–1934 constituie mărturia certă a unui entuziasm creator bazat și pe dorința sinceră de a conferi noii capitale a României mari imaginea prosperă a unui oraș european cu o bogată viață economică, culturală și spirituală. Numeroasele clădiri de locuințe, edificii bancare, economice sau culturale, ridicate după proiectele unor mari arhitecți ai epocii (C. Cerchez, I. D. Traianescu, P. Antonescu, C. Iotzu, D. Marcu, H. Creangă etc.) oglindesc complicatul laborator al creației arhitecturale al epocii, deschis spre noile tendințe europene și, în același timp, ancorate în tradiția de suflet a constructorului român.

Puține, foarte puține clădiri din Bucureștii anilor interbelici sînt rupte total de această tradiție de suflet, șlefuită artistic în cele mai noi concepții de arhitectură. Acest numitor comun este izvorul farmecului acestui oraș eclectic în ansamblul său și, totuși, atît de românesc în atmosfera sa: dorința și neputința de a uita rădăcinile. Intrarea de nord a orașului primește pe orice vizitator cu unul dintre cele mai impresionante simboluri ale acestei neputințe de a uita – arc peste și pentru timp – Arcul de Triumf. Ridicat la intersecția a două mari artere, dintre care una este Șoseaua Kiseleff, Arcul de Triumf reprezintă monumentul cel mai important în amintirea victoriilor armatei române în primul război mondial, încununate cu actul istoric al Unirii de la 1 Decembrie 1918. El concentrează speranțele de unire ale veacurilor trecute, în respectul generațiilor viitoare ce au obligația de a păstra și a îngriji ceea ce au moștenit.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Cu această încărcătură spirituală și structurat pe vechea temă a arcului de triumf cu o singură deschidere, acest monument a fost conceput și realizat de prof. arh. Petre Antonescu, într-o „arhitectură și un stil amintind pe acelea ale vechilor monumente ale țării"[2].

Executat în două etape: 1922 și 1936, an cînd a fost inaugurat, Arcul de Triumf veghează parcă de la distanță, înconjurat de un brîu monumental de zonă verde, dezvoltarea tumultuoasă a orașului, frămîntările sale economice, politice și sociale, în toate perioadele care au urmat. Existența sa în peisajul urban bucureștean nu a fost însă nici ea rectilinie, ci s-a integrat, parcă, zbuciumului viu al orașului. Arcul de Triumf își are el însuși propria sa istorie.

Trebuie menționat faptul că imaginea pe care o oferă azi monumentul nu a fost mereu aceeași și, de asemenea, că a existat un înaintaș mai modest al său, ridicat cu ocazia unui alt eveniment memorabil al istoriei noastre: cîștigarea Independenței. Problema amplasamentului acestui vechi arc nu a fost nici pînă astăzi elucidată pe deplin. Dacă, după cum arată C. C. Giurescu, armatele române de la 1877 „și-au făcut în ziua de duminică 8/12 octombrie 1878 intrarea în oraș, pe Podul Mogoșoaiei, care de aici înainte se va numi Calea Victoriei..." și „... bucureștenii le-au arătat în chip impresionant dragostea și admirația lor..."[3], am putea presupune că monumentul s-ar fi situat la intrarea în oraș, în apropierea acestei artere. Există, însă, și opinii care indică un amplasament în zona Filaretului.

Oricum, vechiul arc, construit din lemn și împodobit ocazional cu flori și flamuri, după cum ne apare dintr-o fotografie ștearsă, nu a rezistat în timp și nu a servit decît sărbătoririi Victoriei în Războiul pentru Independență.

O soartă asemănătoare o are și primul arc ridicat între anii 1920 și 1922, pentru sărbătorirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 și a victoriei armatelor române în primul război mondial.

Conform proiectului conceput de prof. arh. P. Antonescu, structura de rezistență a arcului are la bază un schelet de beton armat și zidărie de cărămidă. La acea dată era terminată structura de beton armat, dar partea de zidărie și cu atît mai puțin placarea și decorarea cu elemente de piatră erau departe de a fi finalizate. În consecință, se adoptă o soluție mult mai rapidă, prin care se completează scheletul de beton armat cu elemente decorative din lut și ipsos, și statui reprezentînd simboluri ale istoriei neamului realizate tot din lut. Se obține astfel, printr-o finisare corespunzătoare, o imagine plastică (vezi foto nr. 55) satisfăcătoare pentru traversarea unui moment festiv. În același timp, soluția plastică obținută reprezenta pentru arhitect și un mijloc practic de testare, în paralel, a unei viziuni monumentale de pe planșeta de desen, în spațiul orașului și, de ce nu, poate, chiar o testare a opiniei publice.

Concluziile la care ajunge prof. arh. P. Antonescu sînt pe deplin conturate și prezentate tuturor cu ocazia inaugurării monumentului în 1936. De această dată, Arcul de Triumf se prezintă în postura pe care o putem admira și astăzi, exceptînd cîteva detalii asupra cărora vom mai reveni (vezi foto nr. 56).

„Înalt, pînă la cornișa aticului avînd 27 m, lat, la nivelul bazei de 25 m, monumentul se prezintă ca un bloc paralelipipedic străbătut de o singură mare deschidere în formă de arc, cu înălțimea de 16 m, lățimea de 9,5 m și adîncimea la bază de 11,5 m. În golurile amenajate în fiecare din picioarele arcului se află cîte o scară, care, pornind de la baza fiecăruia, se leagă împreună deasupra arcului, pentru a forma o singură scară interioară care duce pînă la aticul ce acoperă partea de mijloc a terasei superioare, aflată la nivelul cornișei principale". Aceasta este descrierea pe care însuși autorul o face lucrării sale.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

La executarea monumentului a fost utilizată piatră din cinci cariere importante ale țării: Turcoaia, Cîmpulung (Albești), Bașchioi, Bampotoc și Ruschița. Folosită pentru placare, piatra a constituit și materialul din care au fost executate toate elementele decorative: brîuri, torsade, inscripții comemorative, frize etc. dispuse în panouri pe fațada principală sau pe fațadele laterale. Pe fațada principală, placa mare a fiecărei inscripții este susținută de figuri simbolice în chip de genii înaripate, tratate în basorelief. Intradosul arcului este împodobit, de asemenea, cu o friză, un bogat lanț de panouri pe care se află gravate numele localităților care amintesc de cele mai înălțătoare fapte de arme ale armatei române. Calitatea decorației, armonia cu care aceasta se îmbină cu maiestuozitatea simbolică a monumentului se datorează participării la concepție, alături de arhitect, a unor personalități artistice ca I. Jalea și C. Baraschi, a profesorilor A. Călinescu și Mac Constantinescu.

„Născut" în 1936, scăpat de distrugerile iremediabile ale celui de-a doilea război mondial, Arcul de Triumf va deveni, în 1948–1949, după instaurarea regimului comunist, una din primele victime ale contorsionărilor politico-ideologice și culturale ale epocii. În această perioadă tragică se produce exfolierea monumentului de o serie de elemente decorative, fie prin distrugere totală (vezi buciardarea celor două mari inscripții de pe panourile laterale ale pilonilor), fie prin distrugerea parțială (cioplirea efigiilor regelui Ferdinand și a reginei Maria de pe fațada de miazăzi și acoperirea resturilor cu rozete florale), fie, pur și simplu, prin acoperire. În acest ultim „sistem" dispar, de pe friza intradosului arcului, nume ale unor localități de dincolo de Prut (Cetatea Albă, Cahul etc.), cu evidenta, dar naiva intenție de a da uitării originea românească a unei întregi zone geografice.

„Urmele" ce ar fi putut avea vreo influență socio-politică oarecare fiind șterse, Arcul de Triumf rămîne, pentru generațiile tinere, o amintire frumoasă din timpul unor plimbări spre parcul Herăstrău, pentru că prin anii 1955–1958 mai era încă iluminat seara. Înconjurat de „discreție", se bucură, totuși, în perioada 1960–1961, de minime lucrări de întreținere, inclusiv o spălare a fațadelor de straturile de funingine și praf, fără a se executa, însă, lucrări importante de reparații nici la pietrărie, nici la celelalte elemente de construcție anexe (vezi foto nr. 57).

În toamna anului 1980, conducerea Primăriei Capitalei este alarmată de posibilitatea unei „vizite de lucru", din „curiozitate", la Arcul de Triumf. Cu această ocazie se constată cu stupoare, indignare și tristețe nu numai faptul că degradările monumentului ajunseseră la un nivel care punea în pericol însăși existența sa, ci și faptul că nimeni nu avea acest edificiu important de arhitectură monumentală în sfera sa de protecție și de răspundere profesională. Nici Primăria Municipiului București, nici Muzeul de Istorie al orașului București, Consiliul Culturii, A.D.P., Direcția Monumentelor Istorice sau I.C.R.A.L. – nimeni nu a reușit să-l găsească pe o listă proprie, în afara locului de frunte pe care îl ocupa pe lista monumentelor istorice ale Municipiului București, ca monument de primă valoare (vezi calitatea simbolică, valoarea recunoscută a autorului său, valoarea contribuțiilor artistice aduse la decorarea sa). În aceste condiții, echipa care a colaborat efectiv la prima încercare mai importantă de reparare a monumentului după cel de-al doilea război mondial, echipă care a reunit pentru proiectare și execuție specialiști din șase întreprinderi bucureștene[4], se găsea în fața unui adevărat „orfan".

Într-o primă „Notă cu lucrările necesare de executat la Arcul de Triumf", transmisă de proiectanți către Primăria Capitalei, se menționează urgența realizărilor unor lucrări de reparare sau refacere la hidroizolația din folie de plumb a terasei, refacerea integrală a placajului de piatră al terasei superioare,

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

decopertarea şi refacerea tencuielilor interioare atacate de mucegai, repararea şi refacerea tîmplăriei metalice simple sau ornamentale, lucrări de zugrăveli şi vopsitorii de protecţie, masive lucrări de înlocuire a unor elemente din placajul de piatră al faţadelor, lucrări de refacere a trotuarelor şi platformei de piatră a monumentului, refacerea instalaţiilor de iluminat curent şi festiv, a instalaţiilor sanitare, a celor telefonice etc.

Principalele cauze ale degradărilor masive ale monumentului (vezi foto nr. 58) izvorăsc din neglijarea sa ca existenţă *in situ* şi se accentuează pe măsura trecerii timpului prin aşa-zisa utilizare inconştientă şi iresponsabilă, precum şi printr-o lipsă completă de supraveghere.

Utilizarea „iresponsabilă" se referă, în primul rînd, la accesul, cu diferite ocazii, pe terasa superioară a unor camere de luat vederi, a unei aparaturi aparţinînd cînd televiziunii, cînd cinematografiei, pentru a căror fixare s-a perforat, pur şi simplu, şi placajul de mozaic, şi foarte scumpa hidroizolaţie din folie de plumb, în atît de multe locuri, încît, practic, în interiorul Arcului ploua ca afară, fără ca nimeni să sesizeze acest lucru. Aerisirea redusă, practic, la şase ferestre şi o casă a scării cu ieşire pe terasă nu permitea eliminarea surplusului de vapori, astfel încît aceştia favorizau, în timpul verii, dezvoltarea unei impresionante culturi de mucegai (cca 3 cm grosime), iar în timpul iernii, formarea, pe pereţi, a unor adevărate straturi de gheaţă. Perpetuarea, an de an, a acestei stări de lucruri, adăugată faptului că „vizitarea " Arcului de Triumf se poate face, mai ales noaptea, de către oricine, a sporit exponenţial viteza de deteriorare a celorlalte elemente de construcţie şi instalaţii. De asemenea, infiltraţiile de apă au avut un rol devastator asupra unor părţi din elementele de piatră ale cornişei, trotuarelor şi platformei decorative prin eroziune, deschiderea rosturilor etc. (vezi foto nr. 59, 60).

Soluţionarea problemelor de instalaţii (electrice, sanitare, telefonice etc.), exceptînd iluminatul festiv, nu a impus eforturi deosebite, fapt, de altfel, firesc, avîndu-se în vedere destinaţia monumentului. În aceeaşi categorie de dificultate se încadrează lucrările de tencuire, zugrăvire, reparaţii de rabiţuri etc., care nu au avut de întîmpinat decît greutăţile legate de perioada foarte friguroasă în care s-a desfăşurat activitatea de şantier.

În schimb existau cîteva probleme mari pentru a căror soluţionare au fost necesare o documentare mai amplă, o colaborare nu întotdeauna uşoară cu diferite instituţii şi, în acelaşi timp, o adaptare a soluţiilor propuse la condiţiile tehnice de execuţie care fuseseră puse la dispoziţie.

Prima prioritate în execuţie a constituit-o terasa, urgenţă datorată şi anotimpului rece în care a funcţionat şantierul. Realizarea ei condiţiona calitatea tuturor lucrărilor, atît la interior, cît şi la exterior. Realizată cu hidroizolaţie din folie de plumb şi protejată cu plăci de mozaic, degradată într-o proporţie foarte mare, terasa a fost refăcută integral conform soluţiei iniţiale (vezi foto nr. 57), cu serioase eforturi de aprovizionare. Placarea de protecţie a fost refăcută cu plăci din travertin dens, în nuanţe armonizate cu elemente de piatră existente. Au fost de asemenea refăcute elementele de scurgere (jgheaburi şi garguie) din tablă de cupru.

Zidăria de cărămidă afectată de umezeală sau deteriorată în timpul unor cutremure a fost uscată şi/sau înlocuită. De asemenea, elementele de beton fisurate au fost injectate cu răşini epoxidice şi placate, realizîndu-se, astfel, şi o consolidare a structurii de rezistenţă.

Toate aceste lucrări au permis apoi finalizarea execuţiei în interior a tuturor celorlalte elemente constructive (tîmplărie, feronerie, zugrăveli, vopsitorii, reparaţii de pardoseli etc.).

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

De o atenție deosebită s-au bucurat elegantele uși de acces, atît cele de la nivelul parterului, cît și cele de pe terasă. Refacerea acestora s-a executat cu grijă, după modelul celor existente, cu respectarea detaliilor de butoni decorativi și feronerie, precum și cu respectarea materialelor inițiale. Referitor la elementele decorative metalice, lucrări asemănătoare s-au executat și la gardul de împrejmuire, unde atît stîlpii din piatră, cît și lanțul decorativ au fost refăcuți sau atent reparați, contribuind la întregirea imaginii generale a ansamblului monumental.

Marea problemă în restaurarea Arcului de Triumf au constituit-o, însă, înlocuirea, repararea, curățirea și protejarea elementelor de piatră, atît a celor de placare, cît și a elementelor decorative. Montarea în luna februarie a schelei pe întregul monument (vezi foto nr. 61) a permis nu numai realizarea unui proiect de stereotimie exact, dar, în același timp, depistarea tuturor degradărilor, precum și analizarea tipurilor de piatră folosită pentru fiecare element.

În condițiile în care, la acea dată, carierele de la Bampotoc, Bașchioi și Cîmpulung (Albești) erau închise de 15 ani, a fost necesară căutarea unui tip de piatră apropiat ca structură și culoare de acestea, opinîndu-se, în final, pentru piatra de Vișlea, exploatată în comuna omonimă, satul Gîrbău, județul Cluj. De asemenea, pentru realizarea dalajului ornamental al trotuarelor și platformei a fost ales travertinul de Borsec și granit.

Executarea și montarea elementelor noi în locul celor complet distruse, repararea pe loc a celor parțial deteriorate au fost urmate de tratarea cu substanțe fungicide a rosturilor deschise și de chituirea acestora (vezi foto nr. 62). Pentru curățirea de ansamblu a monumentului, împărtășind din experiența specialiștilor ce lucrează în Sibiu și Brașov (arh. Fabini) și care beneficiaseră de o vastă documentare în străinătate, s-a aplicat o spălare ușoară cu jet de apă de joasă presiune pentru îndepărtatea prafului depus de-a lungul anilor. Au fost eliminate variantele jetului de presiune sau perierea cu spălare, folosirea oricărui detergent sau substanțe chimice ce ar fi putut determina degradarea stratului natural de protecție al pietrei și ar fi accelerat ulterior orice proces de degradare.

O discuție vie s-a purtat în jurul problemei celor două efigii acoperite cu rozete florale, de pe fațada de miazăzi. La demontarea rozetelor s-a constatat că, deși executate din ipsos, cu cîlți și clei, ele rezistaseră foarte bine perioadei 1949–1982, oferind o protecție satisfăcătoare. În spatele lor, imaginea deteriorată prin cioplire a chipurilor regelui Ferdinand și al reginei Maria era imposibil de refăcut. Avîndu-se în vedere amploarea lucrărilor de ansamblu și faptul că în interiorul monumentului existau modelele din bronz ale acestor efigii, iar prin intermediul Muzeului de Istorie a orașului București se putea avea acces la textele inițiale de pe panourile laterale ale pilonilor și de pe intradosul Arcului, s-a întocmit un dosar-memoriu pentru aprobarea refacerii tuturor acestor elemente, eventual cu sprijinul Uniunii Artiștilor Plastici. Se încerca, astfel, respectarea unui principiu de bază al restaurării unui monument istoric în forma sa inițială, în condițiile în care existau dovezi certe în acest sens. Evident că încercarea a eșuat în ciuda tuturor speranțelor, iar cele două rozete au fost remontate, de data aceasta din marmură.

Deși restudiat și refăcut complet (foto nr. 63), sistemul de iluminare festivă nu a funcționat decît o singură dată, atunci cînd a fost efectuată proba de control. Populația orașului și vizitatorii lui nu au avut posibilitatea de a admira în lumina reflectoarelor silueta monumentului, pe care era prevăzut a se evidenția bogata sa decorație. Iluminatul festiv a avut și el soarta dosarului-memoriu.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Dificultăţile de finanţare, documentare de specialitate, relevare, dificultăţile de soluţionare tehnică, de aprovizionare şi execuţie a unor lucrări de specialitate, imensul material birocratic ce a trebuit întocmit, contracararea în diferite avizări a unor „idei" de către persoane lipsite de pregătirea profesională necesară au determinat prelungirea perioadei de lucru la planşetă între 1980–1982, execuţia efectuîndu-se în cca 4–5 luni din iarna 1981–1982, sub permanenta presiune a „vizitei", care, pînă la urmă, nu a mai avut loc. Dispăruse „curiozitatea" de moment, însă lucrarea fusese începută şi trebuia terminată. Valoarea sa a depăşit 4 milioane lei.

După aproape 10 ani, problema Arcului de Triumf rămîne, încă, deschisă şi necesită în continuare o colaborare mai strînsă din partea arhitecţilor şi constructorilor pe de o parte, şi istorici, artişti plastici, ca şi cercetători din diverse domenii, pe de altă parte.

Apreciem că lucrările din anii 1980–1982 trebuie continuate, în condiţiile în care, în perioada care a urmat, statutul deţinut de Arcul de Triumf în perioada 1960–1980 nu s-a schimbat. După 1982, peste monument a căzut din nou „uitarea". Propunerile făcute pentru introducerea unui sistem civilizat de vizitare, pentru o întreţinere periodică şi atentă au fost ignorate, ca şi dosarul-memoriu referitor la refacerea elementelor distruse în 1948–1949.

După aproape 10 ani, micul plop apărut din nou pe cornişa Arcului de Triumf constituie un semnal de alarmă.

Actual always: The Arch of Triumph

Summary

For our country, the end of the First World War signifies the fulfillment of a century-old aspiration, the setting of the Romanian national unitary state.

The inter-war period represents, for Bucharest – capital of the Great Romania – a real outburst within the building field, a wide variety of thematic and stylistic tendencies being rendered evident.

The carrying on of the architect Ion Mincu's school, the development and the monumentalization of the neo-Romanian style, the impact of the modern style – are only some of the stylistic architectural elements harmoniously implanted and assimilated within the town-planning structure of the inter-war Bucharest.

The meaning of the Great Union on December 1, 1918 – beginning of a new historical period in Romania – receives a pious and at the same time a monumental materialization in building, between 1922–1936, the Arch of Triumph, on the Kiseleff Road.

Work of the eminent architect, professor Petre Antonescu, the Arch of Triumph is built using the classical diagram of one opening arches, taking over the outline of a predecessor built with perishable materials, between 1877–1878, dedicated to the victory in the Independence War, and having a strictly festive part.

The Arch of Triumph was built in two stages. The first stage – 1922 – consist in building the concrete structure and the decorative adornment, and it is occasioned by the Great Union celebration and by the coronation of King Ferdinand as King of Great Romania.

During the next stage, completed in 1936, when, as a matter of fact, it is inaugurated, the Arch of Triumph fills, as in architect Petre Antonescu's diagrams, its concrete structure with the brick laying structure and the stone plates.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

The monument benefits by a rich and elegant decoration, with stylish elements of old Romanian architecture (frieze, cable mouldings, cornices, a.s.o.).

Renowned artists as: I. Jalea, C. Baraschi and professors A. Călinescu and Mac Constantinescu collaborated at the adornment of the Arch of Triumph.

Preserved of history, the Arch of Triumph has also its own history, not always a happy one. Between 1948–1949, the Arch of Triumph is a victim of the historical and pilitical contortions the country has to suffer due to the communist regime setting up. The Arch of Triumph loses, through cutting, the texts of the side panels and the effigies on the South side, representing the messages and the faces of King Ferdinand and Queen Maria. The slots with the effigies were covered by floral rosettes.

During 1960–1961 maintenance work is performed inside the Arch, while during 1980–1982 extensive work is necessary to repair and restore the monument.

Due to a high degree of deterioration because of negligence and arbitrary usage by institutions (cinematography, television, a.s.o.) as well as by private persons, the monument didn't benefit, then, by a minimum protection, either from an administrative authority or from a cultural one, although it was registered on the historical monuments list.

Beginning with the stone repairing and maintenance work, despite all the taken steps, the necessary approvals couldn't be obtained in order to restore, at least partially, the before 1948 image of the monument, as it had been conceived by the author.

The essential principles of respect and protection that any historical and architectural monument must benefit, were violated for the second time, by political abuse.

However a repair and a preservation of the monument were performed so that an open window was left for hope.

That's why it is absolutely necessary that the Arch of Triumph problem should be discussed by all the official persons as well as by architects, art and culture experts.

The Romanians' symbol of sacrifice for their country during the First World War must not be "forgotten" again and must be treated only with love.

Note

1. C-tin C. Giurescu, *Istoria Bucureştilor,* Ed. pentru literatură, Bucureşti, 1966, p. 181.
2. Arh. P. Antonescu, *Clădiri – construcţii, proiecte şi studii,* Ed. Tehnică, 1963, p. 41.
3. C-tin C. Giurescu, *Istoria Bucureştilor,* Ed. pentru literatură, Bucureşti, 1966, p. 165.
4. D.G.D.A.L., proiectant general, Într. „Marmora", I.D.E.B., I.C.A.B., D.Tc.M.B., proiectare şi execuţie de specialitate, I.C.R.A.L. Vitan – Şantierul de restaurări.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro